

Framsidan

Aktuellt magasin om biblioteksfrågor från Kultur i Väst | Nr 2 | 2014

Bibliotek och genus

**Ett engagemang
för allas bibliotek**

**Tantsnusk,
populärfeminism och
kvalitetslitteratur**

**Här jobbar både ben-
och läsmuskler**

Inköspolicy och jämställdhet – hör det ihop?

Varför ska man jobba med jämställdhet på bibliotek? Det är ju det mest demokratiska stället man kan tänka sig, där verkligen alla är välkomna. Och vad har det med inköspolicyn att göra? På vilket sätt syns det i vår inköspolicy att vi har ett jämställdhetsperspektiv i våra inköp? Det var frågor vi ställde oss när vi i Gävle bestämde oss för att utvärdera vår inköspolicy. Granskningen slutade med att hela inköspolicyn skrevs om.

Vi märkte, precis som på alla andra håll i landet, att tonårspojkar intresse för läsning och skönlitteratur minskat markant de senaste åren, medan flickornas bibliotekslån låg kvar på en ganska jämn nivå. Hade detta något med våra inköp att göra? Hur gör vi vårt urval och hur presenteras det? Får pojkar och flickor likvärdig service och fördelar vi våra resurser ur ett genusperspektiv? På vilket sätt säkerställde inköspolicyn att vi hade ett jämställdhetsperspektiv i våra inköpsbeslut? Var det överhuvudtaget ett dokument som någon använde sig av? Den innehöll i alla fall en mängd fina ord och begrepp, men vi konstaterade att den mer utgick från hur det fysiska biblioteket såg ut med de olika områdena fack-skön-barn än att spegla de olika behov som våra besökare/läntagare har.

Vi bär alla med oss fördomar, som är formade av våra tidigare upplevelser och erfarenheter. Målet är inte heller att vi ska vara fria från fördomar, men att bli medvetna om vilka fördomar vi har och se till att de inte tas för sanningar. Alla har rätt att få vara den han eller hon är, medarbetare likaväl som alla de som besöker våra bibliotek. Besökarna ska känna att de blir respekterade och behandlade lika oavsett kön, etnisk

tillhörighet, religion, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet, sexuell läggning eller ålder, det vill säga enligt de sju diskrimineringsgrunderna. Det handlar inte om särskilda rättigheter för vissa grupper utan respekt för principen om allas lika värde och rättigheter. Det är i mötet diskriminering sker. Men för att kunna bryta normer måste man få syn på dem, bli medveten och synliggöra dem.

Vilka uttalade och outtalade normer och värderingar fanns bakom formuleringarna i inköspolicyn? Orden och begreppen kunde tolkas på så många olika sätt och vi hade egentligen aldrig definierat eller pratat om vad de betydde för oss. Vad har vi för normer och hur ser normen ut i samhället? Vad menar vi till exempel när vi säger att vi ska ”prioritera barn och unga...”? Innebär det att vi kommer att avsätta mer ekonomiska resurser för inköp av medier till barn än till vuxna, eller att barnverksamheten är den som ska synas först och finnas på en central plats i biblioteket, får ta störst yta i anspråk eller blir orden bara tomma ord.

För att inköspolicyn ska vara ett redskap i det dagliga arbetet behöver den översättas i konkret handling. Den nya inköspolicyn innehåller fler aktiva ord. Vi ska till exempel ”utmana stereotypa könsroller”. Då handlar det inte bara om inköp, utan om hela bibliotekets verksamhet. Att våga ta debatt och påverka, inte minst att påverka pojkar till läsning. På vilket sätt exponerar vi våra medier, hur använder vi rummet, hur bemöter vi föräldrar som frågar efter böcker till sina barn? Frågar vi om det är till en pojke eller flicka och hur påverkar det i så fall våra val av litteratur? Hur bemöter vi förskolor som

Framsidan fortsätter att bjuda in personer med anknytning till biblioteksvärlden att inleda våra nummer. Den här gången är det Lisbeth Forslund, bibliotekschef i Gävle som skriver om deras jämställdhetsarbete. Läs mer om arbetet i Gävle i tidningen.

önskar böcker med genustema när de allra flesta böcker kan diskuteras ur ett genusperspektiv. Det tar kanske lite mer tid och eftertanke att upptäcka de värderingar som de rymmer, men det är här de största aha-upplevelserna finns.

Samtidigt med arbetet med inköspolicyn genomfördes en pilotstudie om jämställdhet och pojkars läsning med pojkar från olika klasser i årskurs 5. Undersökningen visar att vi överlag behöver inta en mera experimentell och undersökande hållning som ger utrymme för oprövade metoder där dialogen med målgruppen får styra mer än vad den gör idag. Att våga prova. Det går alltid att göra om. ”Om vi gör något vi aldrig gjort – kommer vi få något som vi aldrig har haft”.

Långsiktigt handlar arbetet om att delge kunskap, erfarenheter och exempel till varandra, att ständigt berätta om erfarenheter från möten med besökare – mer eller mindre lyckade. För det tar tid att komma till insikt och ”man måste vara vänlig med sig själv”, som någon uttryckte det. Vi behöver hålla inköspolicyn levande och ofta ställa oss frågan: Vad gör vi, när vi gör det vi gör?

Foto: Gävle bibliotek

Lisbeth Forslund
Bibliotekschef, Gävle bibliotek

Foto Fredrik Svedemyr

Tidningen Framsidan ges ut av Kultur i Väst som är en förvaltning inom Västra Götalandsregionen.

Framsidan ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor.

Ansvarig utgivare:
Fredrik Svedemyr

Redaktörer:
Helén Andersson
Fredrik Svedemyr

Redaktionsråd:
Helén Andersson
Katarina Hultin
Fredrik Svedemyr
Kerstin Wockatz

Layout och bildhantering:
Kerstin Strömberg
Fredrik Svedemyr

Kontakt:
Framsidan
Kultur i Väst
405 44 Göteborg
Tel: 031-333 51 00
redaktionen@framsidan.net

Webbplats:
www.framsidan.net

Prenumeration och adressändring:
www.framsidan.net
prenumeration@framsidan.net

Illustration på omslaget:
Catarina Batista

Tryck:
Cela Grafiska
ISSN-nummer
1651-1271

Vid efterfrågan går det att få Framsidan inläst
Hör av dig till
lars.bred@kulturivast.se
Tel: 031-333 51 88

Innehåll

Inköspolicy och jämställdhet – hör det ihop?

Regionbibliotekarie Lisbeth Forslund inleder

Det svävande perspektivet

Genus i biblioteksplanerna

Ett engagemang för allas bibliotek

Aktivt genusarbete skapar förändring

Kvalitetssäkrad inköspolicy

Gävle bibliotek köper in medier enligt den Europeiska deklARATIONEN för jämställdhet

Bokpresentation och gruppnormens betydelse

Pilotstudie i Gävle om pojkars läsning

Utbildningen formar framtidens normer

Genus i bibliotekarieutbildningen

Taggar som gör skillnad

Att definiera verkligheten med nyckelord bygger strukturer

Här jobbar både ben- och läsmuskler

Idrottande läsprojekt i Ulricehamn

Jakten på läslusten

Jakt och läsfrämjande arbete i Pajala

En symbol för ökad tolerans

Hyllan som är mer än en möbel för medier

Den normkritiska barnlitteraturen

Universitetslektor Maria Jönsson svarar på frågor

Tantsnusk, populärfeminism och kvalitetslitteratur

Professor Lisbeth Larsson om kvinnors val av litteratur

Lässtund med hund

Sveriges första diplomerade läshund finns i Ulricehamn

På pojkars arena

Förstudie resulterade i Läsmatch, Läskickar och Läs bro´

Kåseri – Om jag hade ett bibliotek

Unni Drougge om ett bibliotek som skulle attrahera män

Profilen – Sofie Samuelsson

Genusinspiratör på Sveriges första hbt-certifierade bibliotek

2

5

8

10

12

13

14

15

18

20

21

22

24

26

27

28

Det svävande perspektivet

Framsidan har scannat av de publicerade biblioteksplaner som finns i Västra Götalandsregionen. Många av planerna innehåller generella formuleringar om biblioteket för alla. Inte sällan tar man avstamp i Unescos folkbiblioteksmanifest. Biblioteket är till för alla oavsett kön. Mer konkret än så blir inte genusperspektivet i biblioteksplanerna. Men medvetenheten finns på andra plan.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

Unescos folkbiblioteksmanifest antogs i sin senaste version 1994 och tar bland annat fasta på att biblioteket ska utformas så att den når ut till alla oavsett ekonomiska villkor, yrke, nationalitet, utbildning, ålder, kön eller hälsa samt värna om integration och mångfald. Bibliotekslagen tar inte heller specifikt fasta på genusfrågan. Däremot tar lagen upp kvalitetsbegreppet och kravet på att bibliotekets tjänster och utbud ska präglas av allsidighet och kvalitet. Biblioteket ska också enligt lagen vara ett bibliotek för alla. Den här typen av generella hållningar är också det som genomsyrar flertalet biblioteksplaner när det kommer till genusperspektivet.

Hög medvetenhet

Göteborg antog nyligen en biblioteksplan för 2013 - 2021. Den tar fasta på biblioteket som ett inkluderande bibliotek. Men tar inte specifikt upp genus, som ett prioriterat område.

– Generellt skulle jag vilja säga att vi är duktiga på biblioteken att ta hänsyn till genus- och jämställdhetsperspektiv, vid sidan av många andra perspektiv. Det är många fler som är engagerade nu än för tio, femton år sedan. Däremot är vi kanske inte alltid lika duktiga på att dokumentera det och skriva in det i en policy. Men jag anser att det finns en hög medvetenhet, säger bibliotekschef Christina Persson.

Svävande Många biblioteksplaner tar upp genusperspektivet under flaggformuleringen att biblioteket är till för alla, oavsett kön. Det kan upplevas som en vag formulering. Men det finns samtidigt en medvetenhet och i en del kommuner är det också andra dokument som styr arbetet med genus och jämställdhet.

Lika värde

Göteborgs stad har skrivit under den så kallade CEMR-deklarationen, som är ett verktyg för kommuner, såväl som landsting och regioner att föra in jämställdhetsperspektivet i det politiska beslutsfattandet och den praktiska verksamheten. Varje handling i höjd med en biblioteksplan ska bland annat kompletteras med en skrivning kring hur de förhåller sig till olika perspektiv, som mångfald och genus. Det handlar bland annat om att bejaka ett bemötande som bygger på mäns och kvinnors lika värde. Inom kort ska också Göteborgs stads kulturnämnd ta fram en lika-behandlingsplan.

Andra ingångar

Kommunen har sedan ett par år tillbaka jobbat aktivt med mänskliga rättigheter. Efter förra valet 2010 antog politikerna en avsiktsförklaring där likvärdig service betonas och att alla kommunala verksamheter ska vara mångfalds- och jämställdhetsintegrerade. Som ett led i detta har staden också fått pengar från Sveriges kommuner och landsting, SKL för ett arbete i hållbar jämställdhet. Fokus har bland annat legat på stadens budget- och uppföljningsarbete. En del har handlat om att ta fram nyckeltal, anvisningar och mål för jämställdhetsintegreringen. En annan del har varit utbildningar och processhandledning. För bibliotekens räkning har det bland annat mynnat ut i ett arbete kring genus på biblioteken i stadsdelen Majorna/Linné. (Se artikel intill) Även om Göteborg inte har någon specifik skrivning kring genusarbetet i biblioteksplanen, finns det således ett mer övergripande arbete i kommunen och andra dokument som tar fasta på genusfrågorna. Samtidigt tar planen fasta på att det finns frågor som måste utredas. Här ser också Christina Persson en möjlighet att lyfta in genusperspektivet.

– I vår plan finns det konkreta utredningar som ska göras. Ska vi exempelvis nu utreda organisationen kan vi lägga in det här perspektivet, säger hon.

Illustration: Jonathan Josefsson

Genus i beståndet

En fråga som den senaste tiden har debatterats i bland annat Göteborgs-Posten är flytande bestånd i Göteborg. Det finns i dagsläget ingen gemensam inköspolicy för de olika stadsdelarnas bibliotek. Stadsbibliotekets policy är att betrakta som en rampolicy och tar upp vad som ryms inom lagen, att det inte ska vara diskriminerande eller på annat sätt bryta mot gällande lagstiftning. I det här sammanhanget skapar det flytande beståndet en komplikation i förhållande till de bibliotek, som vill jobba aktivt med att bygga upp och kvalitetssäkra sina samlingar utifrån exempelvis en genusbaserad inköspolicy. Christina Persson ser dock frågan ur ett annat perspektiv.

– Det finns ju i det nuvarande systemet ingen garanti att medierna stannar på ett visst bibliotek. Då får man bilda ett specialbibliotek. Men att ha en egen inköspolicy är inget som stör systemet. Medierna är gemensamma. De bibliotek som vill satsa får köpa fler böcker och det är väl bara bra att den typen av kvalitetssäkrade medier kommer andra till del i andra stadsdelar, säger hon.

Tål att upprepas

I Vänersborg har man en skrivning i biblioteksplanen att jämställdhetsperspektivet ska

genomsyra arbetet med barn och unga. Bibliotekschef Marie-Louise Olers tycker det är viktigt att uppmärksamma genusarbetet i planen.

– Det finns en risk att det glöms bort annars och att man förutsätter att det är något självklart. Det kanske kan upplevas som tjugatigt att det kommer upp i olika maldokument. Men det måste upprepas annars blir inte biblioteket till för alla, säger hon.

I dagsläget har biblioteket inga specifika satsningar kring genus eller hbtq. Men till hösten planerar biblioteket dra igång en caféverksamhet som riktar sig till kvinnor.

– Vi har sett att det kommer mest män till det språkcafé som idag drivs av Migrationsverket på asylboendet. Därför har vi tänkt att göra en egen café-satsning till hösten med fokus på kvinnorna. Tanken är också att vi ska skapa bra förutsättningar för att de ska kunna ta med sig barnen, säger Marie-Louise Olers.

Medveten strategi

Hon menar samtidigt att det finns en god medvetenhet hos personalen kring de här frågorna, vilket bland annat tar sig uttryck i hur de hanterar inköp.

– Vi har ingen skriven policy. Men vi pratar om det och tänker in de här bitarna när vi beställer medier. Det är en del av vårt

kvalitetsarbete också. Det är alltid farligt att förutsätta saker. Men det känns som personalen har med genusaspekten i sitt arbete, säger hon vidare.

Kommunen har sedan tidigare fastställt en jämställdhetsplan för det interna personalarbetet. På biblioteket jobbar idag sex män och nio kvinnor. Två av männen är bibliotekarier och fyra är assistenter. Marie-Louise Olers framhåver att det i dagsläget finns en medvetenhet kring genusperspektivet i samband med rekryteringar och personalfrågor.

– Vi är ovanligt många män och det är en medveten strategi från vår sida. Vi tittar i första hand på kvalifikationer och inte kön när vi rekryterar. Men det är ändå något vi tänker på. Vi försöker bygga upp en jämn sammansättning i personalgruppen och förhoppningsvis skapar det ett bra klimat, säger hon och berättar samtidigt att jämställdhetsplanen ska revideras.

– Den behöver spetsas till. De här frågorna har fått bra resultat i våra medarbetarenkäter. Men vi kanske behöver föra in mer kring hbtq och se om det finns andra aspekter vi inte har tänkt på, säger Marie-Louise Olers.

Vardagen tar kraft

Inte heller i Trollhättan finns det någon specifik skrivning i biblioteksplanen kring genusfrågan. Här står i dagsläget också andra frågor i fokus.

– Vi jobbar inte med det aktivt överhuvudtaget. Inte i den mening som förekommer i Sundbyberg och på andra ställen. Det kommer upp ibland på fikapausen. Men jag driver inte frågan. Just nu står vi inför en stor renovering av huvudbiblioteket och det tar mycket av vårt engagemang. Det är mycket i vardagen och att bara hålla taget på spåret, säger bibliotekschef Greg Church.

I den nya biblioteksplanen gick man från att tala om att biblioteket ska vara till för alla medborgare till att tala om alla, punkt. Även i Trollhättan ska man revidera den nuvarande biblioteksplanen som gick ut 2010. Greg

Church ser en anledning att reflektera över innebörden av att vara ett bibliotek för alla.

– Det gör att vår verksamhet även omfattar papperslösa och att vi inte kan utesluta någon. Vi måste ge ordet ”alla” mer tyngd så ingen glöms bort. Detta är något vi måste titta på i den kommande biblioteksplanen. Biblioteket måste anpassa sig till en snabbt omväxlande omvärld. Genus är mer och mer på dagordningen. Oavsett din personliga identitet ska du känna dig välkommen, säger Greg Church.

Stegvisa planer

I Borås har man nyligen reviderat biblioteksplanen och en ny ska presenteras för den politiska församlingen i slutet av sommaren. I den tidigare planen fanns det inget specifikt skrivit kring genus eller hbtq-frågor. Den nya planen är tänkt att bli ett generellt hållet dokument, som ska konkretiseras vidare i olika typer av handlingsplaner.

– Borås stad vill ha det så och då har vi inte haft något val att konkretisera några specifika satsningar i biblioteksplanen. Det får komma i nästa steg när vi sedan utformar våra olika handlingsplaner. Vi har tidigare haft en mer detaljerad biblioteksplan. Det är inte riktigt bra det heller. Att lägga upp det stegvis i olika planer är ett sätt att angripa det och nu får vi prova det, säger bibliotekschef Åsa Hedberg Karlsson

Hålla debatten vid liv

I linje med att genus- eller hbtq-frågor än så länge inte har konkretiserats i någon plan, så finns det inget strukturerat arbete kring dessa frågor. I dagsläget är det, som i många andra sammanhang, huvudsakligen en enskild medarbetare som driver arbetet. Det har bland annat tagit sig uttryck i bokcirkel och den del andra programpunkter under året. Åsa Hedberg Karlsson tycker det är viktigt att genusaspekten kommer till uttryck i de mer verksamhetsnära dokumenten. Inte minst mot bakgrund av bibliotekets demokratiska ambition att vara till för alla. Sam-

Fakta

Council of European Municipalities and Regions, CEMR är de europeiska kommun- och regionförbundens samarbetsorganisation. Jämställdhetsdeklarationen antogs i maj 2006. Ur ett jämställdhets- och kvalitetsperspektiv belyser deklarationen:

- kommuners och regioners politiska och beslutsfattande roll
- utbud av service och tjänster såsom socialtjänst, vård och omsorg och utbildning
- arbetsgivarroll och personalpolitik
- ekonomisk verksamhet
- upphandling av varor och tjänster
- könsrelaterat våld och människohandel
- samhällsplanering och hållbar utveckling

Källa: www.skl.se

tidigt understryker hon att en skrivning i en plan inte är tillräckligt.

– Vi har olika generationer och olika bakgrunder. Vi tycker olika och tror vi gör rätt saker. Vi måste prata om vad vi signalerar genom skyltning, möblering, utbud av program, våra utställningar och i vårt mediebud. Vi måste prata om vilka besökare som känner sig välkomna och vilka som inte gör det. Vi behöver vara medvetna om vilken kontext vi lever i. När vi talar om ”alla” gäller det att var och en av oss rannsakar varför vi gör vissa val eller uttalanden. Det räcker inte med ett dokument. Det måste finnas en levande diskussion som håller debatten vid liv, säger Åsa Hedberg Karlsson. ■

Gilla Framsidan på Facebook

Ett engagemang för allas bibliotek

På biblioteken i stadsdelen Linné/Majorna i Göteborg driver personalen ett aktivt genusarbete. Det är en del av ett mer övergripande arbete kring genus i stadsdelsförvaltningen. Arbetet har skapat en ökad medvetenhet och förändrat såväl rutiner för inköp som det fysiska rummet.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

– I samband med att vi planerade en ombyggnad tittade arkitekterna på rummet ur ett genusperspektiv. Det kan handla om saker som gör att jag som kvinna inte känner mig bekväm. Ett av de rum vi tittade på var tidningsrummet, som till stor del är ett manligt rum. Här tog vi bland annat bort en soffa och satte istället in fätöljer, för att det skulle bli mer inkluderande, säger Bodil Alvarsdotter på Linnéstadens bibliotek. I anslutning till arbetet med bibliotekets rumsliga aspekter, har man även tittat på exponering och placering av medier. Ett konkret resultat är tänket kring det som tidigare var en specialhylla för litteratur av mer romantisk karaktär.

– Det var i stort sett aldrig några män som botaniserade i den hyllan. Nu har vi integrerat det i det övriga beståndet. Vi försöker även tänka på hur vi exponerar medierna. Många tidskrifter med hälso- eller mattema har inte sällan en kvinna på omslaget. Vi har placerat böcker som förknippas med mer manlig läsning bredvid böcker om exempelvis virkning, berättar Bodil Alvarsdotter vidare.

Inköp och genus

I dagsläget tittar personalen på att ta fram en inköpspolicy. Göteborgs stad har sedan

Driven Bodil Alvarsdotter på Linnéstadens bibliotek har engagerat sig i genusfrågan på bibliotek. Ett engagemang hon har med sig sedan studierna på Bibliotekshögskolan i Borås. Hon ser det som viktigt att synliggöra genusperspektivet om biblioteket på riktigt ska bli en inkluderande plats i samhället.

en tid infört ett flytande bestånd, vilket betyder att medier kan hamna lite varstans i den rådande biblioteksstrukturen. Detta skapar samtidigt en problematik.

– Även om vi har en policy här och försöker bygga upp ett medvetet bestånd utifrån en genusspekt, är det inte säkert att medierna blir kvar här och vi har heller inte full kontroll över vilka böcker som hamnar på våra hyllor. Men vi har en

medvetenhet och köper inte in helt slumpmässigt, säger Bodil Alvarsdotter och berättar att personalen tagit beslut på att inte köpa in vissa typer av tidningar, som riktar sig till unga tjejer, eftersom innehållet är starkt könsstereotypt.

Parallellt med en inköpspolicy tar personalen också fram checklistor för planering av biblioteksrummet och programverksamheten.

Synliggöra Biblioteket samarbetar med West Pride och bidrar med programpunkter. I år arrangerade biblioteket en vandring med Arne Nilsson, sociolog på Göteborgs universitet och som har forskat och skrivit böcker om manligt homoliv. Han berättade om olika platser och dess förhållande till stadens homoliv under mitten av 1900-talet. Anna Landin från Majornas bibliotek var med på rundvandringen. – Detta är en del av vårt arbete med jämställdhet och genus. Jag tycker det är viktigt att vi som kommunal verksamhet är med i West Pride, säger hon.

– Vi har föreläsningar om jämställt föräldraskap i samarbete med föreningen Forum för feministiska föräldrar. När vi har programverksamhet för barn jobbar vi med genusfrågan och försöker ha en dialog med teatergrupper eller andra som vi vill skapa ett arrangemang med. Det sätter ibland igång processer kring genus och kan leda till att de tänker kring sitt eget innehåll, säger hon.

Föreläsningar med twist

Bodil Alvarsdotter tar berättar också hur genustänket genomsyrar programverksamheten genom att försöka hitta kvinnliga föreläsare till typiskt manliga ämnen.

– Det kan handla om staden, historia eller andra typer av fackföreläsningar som ofta lockar män. Tanken är att det inte bara ska vara varannan föreläsning för kvinnor och varannan för män, utan att vi försöker hitta den här twisten, säger hon vidare.

Biblioteket har också tagit fram en grafisk profil utifrån ett normkritiskt perspektiv och en diskussion om vad man vill förmedla för bild av verksamheten i progamblad och andra kommunikationskanaler.

En del av en helhet

En avgörande faktor bakom bibliotekets genusarbete har varit stadsdelens övergripande

arbete med mänskliga rättigheter, där genus har varit en del. Detta har även innefattat förskolorna och skapat förutsättningar för samarbete. Förskollärare kom till biblioteket och undrade var genusböckerna fanns. Detta gav upphov till ett arbete med genusboklådor.

– Vi satte ihop en samling och nu har vi fem boklådor som är ute. Genus kan vara så mycket. Det kan vara en bok om ett barn som växer upp med två pappor, pojkar som är genusöverskridande. Vi har en liten pärm som berättar om böckerna. Jag åker också runt på förskolor och pratar om genus i barnlitteratur. Det har varit min grej sedan jag läste på bibliotekshögskolan, berättar Bodil Alvarsdotter vidare.

Skapa utrymme

Som många andra typer av projekt och satsningar är det centralt att involvera hela personalen. Det är även en viktig aspekt att få med chefen eller en eventuell ledning i arbetet. Inte minst som personalen behöver avsätta tid för att driva och utveckla arbetet vidare. Meta Hammenberg var tidigare chef när projektet sjösattes.

– Detta är en viktig samhällsfråga och en fråga som är på politikens agenda. Det ska också återspeglas i verksamheten. Biblioteken i Majorna och Linné är välbesökta verksamheter och det kan vara svårt att hitta

tiden. Min roll som chef handlade mycket om att skapa förutsättningar för att vi skulle kunna jobba med frågan, säger hon.

Spaning som synliggör

Arbetet med att skapa ett jämställdhetsintegrerat bibliotek är en pågående process. En viktig del är att fortsätta kartlägga verksamheten ur ett normkritiskt perspektiv. En ökad förståelse för hur män och kvinnor använder biblioteket och förhåller sig till det som erbjuds i form av medier och programverksamhet, är ett sätt att säkra att biblioteket verkligen kan bli en plats för alla.

– Vi har genusspaning där vi bland annat tittar på hur män och kvinnor rör sig i biblioteket och vem som besöker en viss hylla. Vi har även börjat med könsspecifik statistik och kan se mönster som vi inte kunde se tidigare, säger Bodil Alvarsdotter.

Hon talar samtidigt om genus som en icke-fråga på bibliotek och att många tänker att de kommer undan med tanken om biblioteket som en demokratisk och inkluderande institution.

– Men när vi lyfter fram en fråga, så synliggör vi hur saker faktiskt förhåller sig och kan börja jobba med det på ett annat sätt. Det hade varit bra att kunnas säga att vi är till för alla. Men så ser det inte ut, säger Bodil Alvarsdotter. ■

Kvalitetssäkrad inköbspolicy

Gävle är den första kommunen i Sverige med en inköbspolicy gällande medier på bibliotek som säkerställer jämställdhet och likabehandling enligt den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå, CEMR-deklARATIONEN.

Text: Helén Andersson

I den inköbspolicy för Gävle bibliotek som började gälla den första januari 2013, står bland annat att medieutbudet ska spegla världen ur ett mångfaldsperspektiv och utmana stereotypa könsroller.

– Just det sistnämnda är exempel på begrepp hämtade direkt från CEMR-deklARATIONEN, säger Petra Jonsson, enhetschef biblioteksfilialerna i Gävle och berättar att det var kommunens jämställdhetsstrateg som uppmärksammade biblioteket på att Gävle kommun undertecknat den här deklARATIONEN där det bland annat finns en hel artikel som handlar om bibliotek.

– Så det var ju också ett sätt att ansluta sig till kommunens aktuella policy.

Vägledning

När chefsgruppen 2012 fick i uppdrag att se över den gamla inköbspolicy från 2006, var uppdraget att göra det ur ett likabehandlingsperspektiv. Ganska snart upptäckte de att policyn utgick från hur böckerna stod uppställda avdelning för avdelning på biblioteket och de insåg att det var nödvändigt att börja från början med en helt ny inköbspolicy.

– Vi började helt enkelt om från början och vi utgick då från diskrimineringsgrunderna, säger Petra Jonsson och berättar att det är chefsgruppen på Gävle bibliotek som

Säkerställd inköbspolicy Återkommande medarbetardagar är ett sätt för personalen att hålla diskrimineringsgrunderna ständigt aktuella. Foto: Marie-Louise Andersen.

Stor vinst – Den nya inköbspolicyn har medfört ett nytt sätt att tänka, säger Petra Jonsson på Gävle bibliotek. Foto: Marie-Louise Andersen

Foto: Selfie

tillsammans med kommunens jämställdhetsstrateg sammanställt och utformat bibliotekets nya inköbspolicy för medier.

I nya inköbspolicyn står det bland annat att ”biblioteket ska ha en inkluderande verksamhet som är kvalitetssäkrad ur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv. Medierna ska vara anpassade till människors olika behov och med hänsyn till de sju diskrimineringsgrunderna.”

– Vi köper ju in böcker hela tiden och egentligen är det här inget nytt, men för att få det aktuellt arrangerades ett antal utbildningstillfällen för alla medarbetare i jämställdhet och likabehandling, och med hjälp av ett externt företag skapades ett vägledande material.

– Företaget Värdeskaparna hjälpte oss bena ut hur vi ska implementera hela den här inköbspolicyn i verksamheten, berättar Petra

Jonsson. För policyn utgår ju från beståndet och inköpen, det är kärnan, men det handlar ju om så mycket mer, poängterar hon och ger exempel på dialoger och möten i biblioteksrummet, olika målgrupper, prioriterade grupper, skyltning och att man som personal ska ha diskrimineringsgrunderna aktuella.

– Vägledningen är väl inget man använder i sitt dagliga arbete, men den finns där i grunden och är något man kan stödja sig på om det blir aktuellt. Det händer ju att vi får frågor vid vissa kontroversiella inköp eller så.

Utmaning

I inköbspolicyn för Gävle bibliotek står det bland annat att biblioteket ska följa samhällsdebatten och själv stimulera till debatt. Petra Jonsson tror att biblioteken har en viktig roll att fylla här, men att tiden inte alltid räcker

till och att utmaningen i vardagen är just att hålla frågan aktuell.

– Alla har fått i uppdrag att diskutera frågorna på sina arbetsplatsträffar och att hålla dem aktuella genom att prata med varandra om olika situationer och uppmuntra sådana samtal i vardagen. Och det är bra att det står i policyn för det är inga lätta frågor och det är sällan det är svart eller vitt och därför är det viktigt att hela tiden ha en levande diskussion.

Den största fördelen med inköbspolicyn tror Petra Jonsson ändå är de processer den satt igång med att just ha frågorna aktuella och att vara uppmärksam på dem.

– Det är den stora vinsten, menar hon. Och det är viktigt att biblioteket är aktivt i de här frågorna och att det också ska märkas. ■

Fakta

De sju diskrimineringsgrunderna

Den svenska diskrimineringslagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

CEMR är de europeiska kommun- och regionförbundens samarbetsorganisation

Källa: www.do.se och www.skl.se

Kultur berikar livet

Kultur i Väst

Bokpresentation och gruppnormens betydelse

För att koppla den nya inköspolicyn i Gävle till verklighetens inköp, gjorde biblioteket bland annat en pilotstudie om jämställdhet och pojkars läsning.

– Studien bekräftade att det är en framgångsfaktor att vända sig till enbart pojkar, säger Petra Jonsson, enhetschef biblioteksfilialerna i Gävle som tillsammans med bibliotekarie Josefine Tham gjorde studien.

Text: Helén Andersson

I studien valde de att titta på utbudet i Barnboks katalogen 2012/2013 och de kapitelböcker som riktar sig mot 9-12-år. Bokpresentationerna klipptes ut och presenterades för pojkar i två klasser årskurs fem.

– De gick väldigt mycket på omslaget och det visade sig att det var en väldigt liten del av böckerna de tyckte tilltalade dem, konstaterar Petra Jonsson

Biblioteket ville också titta på om olika socioekonomiska grupper och könsnormer spiller över på pojkars inställning till läsning och böcker. Som en del av detta visade de två kortfilmer för pojkarna som illustrerar hur normer om manlighet styr och påverkar killar och vilka val de gör utifrån ideal och kompistryck. Efter att de tillsammans diskuterat filmerna läste Petra Jonsson och Josefine Tham högt ur en av de böcker pojkarna tidigare valt bort och som de nu slagit in i neutralt omslag.

– Alla tyckte boken var jättebra och ville läsa mer, vilket visar att bokomslag, paketering och presentation i hög grad påverkar pojkarnas val och att de redan i årskurs fem har svårt att bryta normer och gå utanför sin ram, säger Petra Jonsson som samtidigt är noga med att påpeka att studien pågick i fem veckor och inte är någon djupare analys.

Pojkar i grupp Pilotstudien gav bland annat argument för att arbeta lässimulerande ned enbart pojkar i grupp.

Ingen universalmetod

Förutom ny inköspolicy i Gävle aktualiserades pojkars läsning nästan samtidigt i den senaste Pisa-undersökningen som visar att allt fler unga i Sverige har bristande läsförståelse. Pilotstudien i Gävle menar att unga pojkars attityd till läsning länge har varit en fråga inom bibliotekskåren, men eftersom målgruppen i sig är mångfacetterad konstateras det att det inte finns några universalmetoder för att nå alla målgrupper och att jargong och attityd skiljer sig åt mellan skolor och stadsdelar. Detta har i sin tur utmynnat ut i en rad frågor hur biblioteket jobbar med sitt läsförmedlande uppdrag och vad de hittills

Fakta

Pilotstudien heter "Tjejer gillar balett, killar vill ha bråk, problem, krig och fotboll" Om jämställdhet och pojkars läsning – en pilotstudie. Gävle kommun, Josefine Tham. Filmerna som pojkarna fick se är två kortfilmer från Machofabriken och är ett metodmaterial och ett verktyg i ett arbete för ökad jämställdhet.

gjort för att nå just pojkar

– En av studiens slutsatser är att vi på biblioteket har en tendens att fastna i interna diskussioner om hur vi kan utveckla och förnya vårt sätt att presentera böcker, säger Petra Jonsson. Vi behöver skaffa oss bättre kännedom om målgruppen för att kunna möta dem och kommunicera med dem på ett bättre sätt. Vi behöver föra en mer problematiserande diskussion kring pojkars minskade intresse för läsning och litteratur och vi måste inkludera målgruppen på en annan nivå. Och, konstaterar hon, att vi jobbad enskilt med pojkarna i pilotstudien har bara uppfattats som positivt bland pojkarna på båda skolorna. ■

Utbildningen formar framtidens normer

Formandet av framtidens bibliotek sker redan i utbildningen av bibliotekarier. Här formas hantverkarskunnandet såväl som idéer om vilka perspektiv som ska styra verksamheten. På Bibliotekshögskolan i Borås har intresset för genusfrågor ökat. Men det kan ta generationer innan man kan se en förändring på golvet.

Text: Fredrik Svedemyr

I utbildningsplanen för bibliotekarieprogrammet står det att genus ska genomsyra hela utbildningen. En av målsättningarna är att studenterna efter avslutade studier ska ha kunskap om genusforskningen och kunna relatera till den ute i den så kallade verkligheten.

Genus "...berörs [...] i en rad av olika kurser och studenterna skriver uppsatser med utgångspunkt i gender- och queerforskning och andra normkritiska teorier. Uppsatser om hbtq är inte många, men vi [kan] se ett ökat intresse hos studenterna", skriver programansvarig för bibliotekarieprogrammet på Högskolan i Borås Alen Doracic i ett mejl.

Prefekt Ann-Sofie Axelsson ser också ett ökat intresse. Men hon menar samtidigt att det kan ta tid innan det slår genom på biblioteken.

– Jag har tidigare jobbat på Chalmers. Där har man bland annat integrerat perspektiv kring hållbar utveckling inom ingenjörutbildningarna. När sedan studenterna kommer ut i professionen möter de ofta en gammal logik. De perspektiv vi har på utbildningarna påverkar inte alltid lika mycket som vi önskar. Det handlar mycket om en generationsfråga. De vi utbildar idag kommer sätta sin prägel på professionen om

några år. De ska också hinna avancera inom sitt yrke innan de kan påverka planer och innehåll, säger Ann-Sofie Axelsson.

Gott betyg

Universitetskanslerämbetet UKÄ, tidigare Högskoleverket, genomför olika typer av granskningar av lärosätena runtom i landet. Bland annat gör man återkommande kvalitetsgranskningar med utgångspunkt från de mål som finns för respektive utbildningsprogram. Förra året bedömde också UKÄ att Högskolan i Borås höll hög kvalitet för utbildningarna inom biblioteks- och informationsvetenskap på både master och kandidatnivå.

– De här utvärderingarna sker kontinuerligt och Universitetskanslerämbetet tittar bland annat på utbildningarnas samhällsrelevans och där inryms ju även frågor kring genus, säger Ann-Sofie Axelsson

Drivande kraft

Hon understryker att det är viktigt att institutioner för biblioteks- och informationsvetenskap fortsätter att undervisa och forska med genusperspektiv i fokus.

– Biblioteket med sin informations- och kulturförmedlande roll i samhället, har ett

ansvar att vara i fronten på området för att vara en drivande kraft i en socialt hållbar och demokratisk samhällsutveckling. För att bidra till denna utveckling måste vi utbilda bibliotekarier med en gedigen genus- och hbtq-kompetens, säger Ann-Sofie Axelsson. ■

Fakta

Kurser i bibliotekarieprogrammet som tar upp genus

Bibliotek och användande (gendered information literacy)

Litteraturförmedling på bibliotek (manlig och kvinnlig läsning)

Barn, unga, läsning och samhälle (manlig och kvinnlig läsning)

Bibliotek och samhället (teknik och genus)

Några uppsatser

Hbtq och folkbibliotek

Den hetrosexuella bibliotekarien

Det ligger en hetronormativ bok i din säng mamma

Taggar som gör skillnad

Föreställningen om vad som är en norm kan upprätthålla olika typer av ojämlikheter i samhället. Att sortera böcker efter en heterosexuell föreställning om faderskap kan exempelvis leda till att berättelser om samkönade relationer faller bort. Ett beskrivande nyckelord, en så kallad tagg, kan bidra till att synliggöra sådant som faller utanför normen. Men det kan även peka ut något som avvikande. Makten att definiera är en del av bibliotekens vardag.

Text: Fredrik Svedemyr

Att tagga är ett sätt att definiera. Kristin Johannesson på ABM-institutionen vid Uppsala universitet forskar på fenomenet social taggning. Hon har tittat på hur användare har taggat böcker, foto och länkar utifrån identitetskategorierna heterosexualitet, vuxenhet och faderskap på sajterna Library Thing, Flickr och Delicious.

Foto: Selfie

– Social taggning erbjuder alternativ till förvalda kategorier och gör fler röster hörda. Det är inte säkert att det förändrar något på ett större plan och ur ett intersektionellt perspektiv finns det både goda och dåliga exempel på hur dessa kategorier har använts, säger hon.

Kristin Johannesson belyser de olika kategorierna utifrån teorier om kunskapsorganisationer och intersektionalitet. Det handlar bland annat hur identiteter skapas utifrån hennes valda kategorier och dokument. Konstruktionen av faderskap väcker frågor kring vem som kan vara föräldrar och en heteronormativ föreställning om kärnfamiljen. Vuxenhet kan ses som en process, där olika

stadier av att vara ”icke-vuxen” blir som ett flytande tillstånd.

Kontrollen över orden

Social taggning hänger ihop med det som kallas webb 2.0, där användarna genererar olika typer av innehåll. Det handlar lite förenklat om att användarna sätter nyckelord till bilder, böcker eller länkar. Det är användarna snarare än experterna som kategoriserar och ordnar innehåll.

Hennes forskning berör inte specifikt bibliotek. Men taggning är en del av bibliotekens vardag och hon kan se kopplingar till hennes eget avhandlingsarbete. Inte minst hur man hanterar det som faller utanför normen.

– Det jag vet om bibliotek är att man talar inte så mycket om heterosexualitet. Snarare är det undantagen som pekas ut, som när man märker upp böcker och gör en regnbågshylla, säger Kristin Johannesson.

Samtidigt är fenomenet intressant i biblioteksvärlden i takt med att biblioteken öppnar sina kataloger för användarna, där de just kan tagga och sätta etiketter på innehållet. Här blir det också en fråga om makt och vem som äger rätten att definiera. Kristin Johannesson ser en potentiell konflikt mellan att å ena sidan låta användarna tagga fritt och att ha någon slags professionell kontroll eller filter.

– Användarna får ett större ansvar. Syftet måste vara att det är transparent. Ett sätt kan

vara, som på Library Thing, att användarna får diskutera och argumentera för hur de taggar i olika forum. Det är inget som syns när du söker på en tagg, men det kommer upp i olika diskussioner. Det är intressant ur ett intersektionellt perspektiv och frågan är hur man löser det på biblioteken, säger Kristin Johannesson vidare.

Makten att befästa

En kontrollerad variant av social taggning i någon slags fysisk tappning, kan enligt Kristin Johannesson, vara att samla in nyckelord eller taggar i samband med bokcirkel på biblioteken. Detta kräver så klart i nästa steg att någon sedan stansar in taggarna i systemet, vilket möjligen gör det till en något knölig metod. Men helt oavsett hur biblioteken hanterar användarnas nyckelord eller på annat sätt klassificerar innehåll, så är det sätt att ordna vår gemensamma tillvaro. Ibland blir det debatt om huruvida en bok är fakta eller fiktion. Ibland fastnar vi i normativa föreställningar om olika identiteter. I denna palett av beskrivande ord, framhäver Kristin Johannesson ett behov av mångfald.

– Det är viktigt att problematisera och inte ta vardagliga normer för givet. Material kan tillhöra olika kategorier och det måste kunna förändras. Det handlar delvis om en makt att befästa. Nyckelord är detaljsaker som upprätthåller stora strukturer, säger Kristin Johannesson. ■

Här jobbar både ben- och läsmuskler

I vintras gav regeringen Statens kulturråd uppdraget att i samverkan med idrottsrörelsen inspirera unga att läsa. En del av de tre miljoner kronor som fördelats i satsningen har hamnat i Ulricehamn och i projektet Läsmuskler.

Text och bild: Helén Andersson

Skönt häng Många passade på att slappna av mellan matcherna och på bilderna syns Amadeus med sin favoritbok om Messi, Nelly som tillsammans med en kompis laddar med Kamratposten och Valter som tar en paus med Lasse Majas detektivbyrå i örnen.

Bilköerna slingrar sig fram till åkern som för dagen förvandlats till parkeringsplats i det lilla samhället Marbäck utanför Ulricehamn. Alla är på väg till den årliga fotbollsturneringen Klassbollen där förväntansfulla föräldrar och barn sakta tar plats runt de båda fotbollsplanerna för att förbereda sig för en lång dag i solen.

Bland sjukvårdstält, korvstånd och fikastält är i år också Ulricehamns bibliotek på plats med en stor filt utbredd i gräset, några saccosäckar och gröna plastkorgar med böcker och tidningar.

– Det är första gången vi är ute, men vi planerar att besöka alla idrottsevenemang i kommunen nu under försommaren, berättar

Vicki Klaiber, kulturstrateg i Ulricehamn.

– Vi har redan planerat in ett ridläger, ett motorsportarrangemang och några simtävlingar, tillägger Britt Dahlström, barnbibliotekarie Ulricehamns bibliotek.

Succé

Det tar inte lång stund förrän det vimlar av nyfikna barn runt korgarna med böcker och saccosäckarna blir snabbt bemannade av läsande barn. Barnen kommer och går mellan sina matcher och boken med gåtor blir snart populär, liksom fotbollsböckerna med ”kändisar”.

– Var det så här enkelt, säger en förvånad Vicki Klaiber. Åka dit ungarna finns och ut

med lite kuddar och nya fräscha böcker. Och ungarna läser uppenbarligen så fort de kommer åt, skrattar hon och berättar att de valt böcker med tanke på att barnen bara sitter en kort stund mellan matcherna.

– Det är inte bara idrottsböcker utan vi har tänkt böcker att bläddra i, faktaböcker och tidningar som till exempel Kamratposten, tillägger Britt Dahlström och funderar över idrottsböckerna som den här söndagen mest består av fotbollsböcker.

– Till hästlägret får vi kanske komplettera med hästböcker. Och fler småbarnsböcker konstaterar hon och berättar om sin improviserade sagostund och om tacksamma småsyskon som fått en stunds sysselsättning.

Uppsökande

På Läsmusklers facbooksida står det att projektets syfte är att barn och unga ska få läsmuskler, och för att projektet ska bli riktigt bra vill Vicki Klaiber anställa en projektledare.

– Vi är en liten kommun med få medarbetare, så om det ska bli så bra som vi vill, vill vi verkligen satsa. Och om vi inte får extra utvecklingspengar från Västra Götalandsregionen, kan jag tänka mig att vi anställer ungdomar som på något vis får bli ambassadörer i sina idrottsklubbar och att det blir de som finns här ute vid evenemangen med böcker och allt.

Just den här majdagen i Marbäck lyser

solen och det är varmt och skönt. Men vis av tidigare svenska somrar har projektet investerat i en gammal husvagn från 1972. En veteran man hoppas ska fyllas med böcker och agera regnskydd vid sådant väder.

– Att ta oss ut där människor finns, att jobba med utökad verksamhet, är ett arbetsätt jag tror på, konstaterar Vicki Klaiber och avslöjar stolt att kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth kommer att besöka projektet Läsmuskler i höst.

– Det blir riktigt roligt! ■

Fakta

Läsmuskler är ett läsförmedlande samarbetsprojekt mellan Ulricehamns kommun och studieförbundet SISU idrottsutbildarna. Projektet pågår under hela 2014. Förutom Ulricehamn kommun har Haninge-Motala- Västerås och Skellefteå kommun samt SISU i Örebro beviljats läsförmedlande projektbidrag för idrottande barn- och ungdomar.

Jakten på läslusten

Lerduvan skjuter ut snett bakom. Den skär genom luften och tecknar nästan ett sträck mot den klarblå himlen. Första skottet går över. Duvan sjunker och en halv sekund senare brakar det till igen. Ett moln av splitter. Träff. På biblioteket i Pajala möter man unga pojkar på deras egen arena. Här förenar man jakt och läsning.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

–Vi har byggt på ungdomarnas egna intressen. Vi har klivit ur vår egen profession och klivit in som ledare utanför våra yrkesroller. Samtidigt så bjuder vi in dem till biblioteket. Det är ganska häftigt, säger Fredrik Paganus, barnbibliotekarie på biblioteket i Pajala.

I tider när intresset för läsning sjunker, främst bland unga pojkar och besöken minskar, vore det minst sagt överdrivet att påstå att alla vägar leder till biblioteket. I ärlighetens namn ledde väl knappast alla vägar till Rom heller. Men på Biblioteksvägen 1 i Pajala har biblioteket inte bara en egen gata. Sedan en tid tillbaka har ett antal ungdomar också hittat vägen in till biblioteket på ett mer konkret sätt. 15 ungdomar har tagit jägarexamen och samtidigt fått upp intresset för bibliotek och läsning.

– Spännvidden har varit ganska stor. Det har varit alltifrån väldigt stökiga ungdomar till högpresterande, säger Krister Lindberg, matte och no-lärare på Centralskolan och jägarexamensinstruktör.

Oväntat resultat

Projektet ”Träffa rätt i skog och på Bibblo” har bland annat haft som mål att skapa en positiv inställning till litteratur och förbättra resultaten i jägarexamens teoretiska del. Bland annat skulle eleverna läsa minst minst

Träff I Pajala har biblioteket och skolan samarbetat kring unga pojkars läsning i projektet ”Träffa rätt i skog och på Bibblo”. Det handlar om att möta unga pojkar i deras intresse för jakt och samtidigt stärka dem i deras läsning. Ungdomarna som har deltagit i projektet har inte bara klarat sin jägarexamen. De har också hittat vägen till biblioteket.

Tradition Läraren Krister Lindberg och bibliotekarien Fredrik Paganus är initiativtagarna till projektet. Jakten i Tornedalen är en övervägande manlig företeelse. Det har varit en naturlig arena att möta unga pojkar i det läsfrämjande arbetet. 15 pojkar deltog i projektets första år. Under 2013 jobbade de även för att öka intresset för jakt bland unga tjejer och till hösten drar de igång med en grupp på 14 tjejer.

två skönlitterära verk och känna sig hemma i biblioteket. Samtliga 15 ungdomar klarade jägarexamens teoretiska del. En ganska stor del som omfattar ekologi, kunskap om vilt och viltvård, såväl som säkerhet och jaktens olika moment. Men utöver detta fick projektet även en del oväntade resultat.

– Vi har fått en mycket drägligare tillvaro på biblioteket och det är mycket roligare att träffa de här grabbarna. De efterfrågar våra kunskaper och att man får vara i sin yrkesroll för de här grabbarna. Det är jätteskoj. De har faktiskt börjat efterfråga och låna böcker. Men sedan kom också papporna till biblioteket. De har hittat tillbaka. Det har varit ett glapp sedan de gick ut nian tills nu när de är fyrtio plus. Det är väldigt många år de inte besökt biblioteket överhuvudtaget. De har hittat hit utifrån ungdomarnas intresse och blivit läntagare. Det känns väldigt kul, säger Fredrik Paganus.

Olika världar möts

Projektet har också varit ett samarbete mellan skola och bibliotek. Det är två världar

som inte alltid möts. En utmaning kan vara att förena bibliotekets kravlösa och lustfyllda inställning till läsning och skolvärldens krav på mätbarhet.

– Skolans värld är inte alltid lätt att ge sin in i som utomstående, även om vi har ett integrerat folk- och skolbibliotek. Det besvärligaste är kraven från ämneslärarna om vad ungdomarna ska läsa. Ibland känns det som de vill använda oss som påtvingare av god litteratur. Det känns förmätet och lite ålderdomligt att avgöra vad som är god litteratur, säger Fredrik Paganus och framhäver att ungdomar använder internet på ett annat sätt och att vi behöver en annan förståelse för läsningens olika arenor.

– De använder internet på ett sätt som vi kanske inte tror. De läser faktiskt. Det är bara det att vi har snöat in på att det måste vara böcker från biblioteket. Det finns många ingångar till läsning och vi kan ta ungdomarna vidare i sin läsutveckling, säger han vidare.

Trots utmaningarna att hitta en gemensam syn på läsningens natur, så har samarbetet i projektet bidragit till ett ökat samförstånd.

– Vi har fått ett mycket närmre samarbete och kan mötas på andra villkor, säger Fredrik Paganus.

Manlig tradition

Bakgrunden till ”Träffa rätt i skog och på Bibblo” är att jakten är en stor del av tillvaron i Tornedalen. Inte helt otippat är också jakten av tradition en starkt mansdominerad aktivitet. Eftersom läntagarskaran från den manliga delen av Pajala kommun är låg, såg initiativtagarna Fredrik och Krister det som en god idé att prova en form av uppsökande verksamhet med just jakten i fokus.

– Det är jätteviktigt med läsförståelse. Det är a och o i samhället. Alla försök är värda att testa. Det här är vårt bidrag till att försöka få unga pojkar intresserade av läsning, säger Fredrik Paganus. ■

En symbol för ökad tolerans

En temahylla för hbtq kan bidra till att synliggöra och välkomna personer med olika könsidentiteter, såväl på biblioteket som i samhället i stort. Samtidigt behövs det en ökad medvetenhet på bibliotek. Ett nationellt nätverk försöker sprida goda exempel och erfarenheter.

Text: Fredrik Svedemyr

Bibliotek är till för alla. Det klingar som ett mantra i diskussioner kring hur biblioteken jobbar med olika målgrupper och perspektiv. Det kan handla om barn, unga, äldre, it, mångkultur, såväl som hbtq.

– Just att biblioteket jobbar för att få in alla är i grunden bra. Men det blir lätt utslätat och då kan det bli att någon inte känner sig riktigt välkommen, säger Christer Edeholt på Umeå stadsbibliotek.

Som en slags reaktion mot denna utslätning initierade han för drygt två år sedan arbetet med den så kallade Regnbågshyllan. En satsning för att arbeta aktivt med inkludering av homo, bi, trans och queer på biblioteket.

– Vi har inte jobbat med hbtq-certifiering här i Umeå. Istället har vi jobbat nära RFSL och skapat den här hyllan. Det är en tematisk hylla som lyfter fram litteratur med ett homo-, bi-, trans- eller queertema. Det har blivit mycket populärt och vi har en utlåning på runt 30 procent. Det är många som står runt hyllan också och bläddrar, berättar Christer Edeholt vidare.

Samtidigt vill man med satsningen även motverka diskriminering och homo- och transfobi. Regnbågshyllan har därför även ett symbolvärde.

– Den ska fungera som en positiv markering och signalera att det inte bara är accepterat utan också uppskattat att samhället rymmer en mångfald av sexualiteter och könsidentiteter, fortsätter han.

Foto: Christer Edeholt.

Inte peka ut

I en uppsatts från tidigare i år undersöker två studenter från Bibliotekshögskolan i Borås just hur några bibliotek har jobbat med hbtq. En av de slutsatser de kommer fram till är att en regnbågshylla kan få en exkluderande effekt utifrån att det kan upplevas som ett utpekande. Christer Edeholt förstår problematiken, men menar samtidigt att hyllan ska ses som en del av en helhet.

– Det kan nog uppfattas så om det bara finns en hylla på biblioteket som samlar all hbtq-media. Vi har dubletter och det som står i regnbågshyllan är också integrerat i bibliotekets övriga bestånd, säger han.

Regnbågshyllan är mer än bara en fysisk hylla i rummet. Det finns också en ingång på bibliotekets webb, minabibliotek.se, där man samlar arrangemang, boktips, artiklar och

annat som kan vara kopplat till hbtq på undersidan Regnbågsbiblioteket. Som en närmast självklar del av en digital vardag, finns även Umeås regnbågsbibliotek på Facebook med över 300 tummen upp.

– Men vi jobbar även med vår programverksamhet och har bland annat utställningar och filmvisningar. Vi tyckte det var lite mesigt att bara ha ballonger på biblioteket en vecka under Umeå Pride. Det har blivit ett helt koncept, fortsätter Christer Edeholt.

Nätverk

Samma år som Regnbågshyllan invigdes i Umeå initierade Christer Edeholt också ett nationellt nätverk för hbtq-frågor på bibliotek. Så här långt har man träffats några gånger. Christer Edeholt ser gärna att det blir lite mer fart i nätverket. Det finns en ambition att skapa en sida på nätet och samla både exempel och erfarenheter för att i högre grad synliggöra frågan ute bland landets bibliotek.

– Det kommer mer och mer. Inte minst sedan biblioteket i Hallonbergen och certifieringen. Men det är generellt inte så stor medvetenhet kring dessa frågor ute på biblioteken. Det beror mycket på vem som jobbar. Alla ska kanske inte göra regnbågshyllor. Jag tycker det är viktigt att vi aldrig tar för givet att alla är hetro. Skyltar man med böcker om kärlek på Alla hjärtans dag och alla böcker handlar om heterokärlek, blir det väldigt trist, säger Christer Edeholt. ■

Om normkritisk barnlitteratur

År 1999 publicerades den första barnboken i Sverige där huvudpersonens föräldrar var homosexuella. I takt med större medvetenhet kring genusfrågor växer antalet förlag som ger ut barnlitteratur med uttalat normkritiskt perspektiv. Maria Jönsson är universitetslektor i litteraturvetenskap med inriktning mot barn- och ungdomslitteratur vid Umeå universitet. Hennes arbete har ofta haft ett genusteoretiskt tema och därför ringde Framsidan upp henne för att fråga om normkritisk barnlitteratur.

Text: Helén Andersson

Maria Jönsson, universitetslektor i litteraturvetenskap vid Umeå universitet.

Vad är normkritisk barnlitteratur?

Det är barnlitteratur som är uppmärksam på normer och som ifrågasätter antagande kring genus, sexualitet, etnicitet eller funktionsnedsättning.

Hur vill du beskriva begreppet normkritik?

Oavsett om man är pedagog, författare eller jobbar på förlag tror jag att man vill synliggöra normen i stället för att göra det avvikande till ett problem.

Och så är det att man är kritisk mot toleranspedagogik, alltså när man har inställningen att man ska inkludera och vara tolerant mot det avvikande snarare än att

granska majoritetskulturen och den osynliga normen. Jag ser det tydligt när jag tittar på de förlag som ger ut normkritisk barnlitteratur. De verkar vilja synliggöra, problematisera och ifrågasätta en sorts osynlig norm. En norm där alla barn är vita, alla föräldrar heterosexuella etcetera.

Hur kan en sådan bok se ut?

Ett exempel på en bok som utger sig för att vara normkritisk är ”Prinsessan Kristalla” från Sagolikt förlag som egentligen är den gamla sagan om en prinsessa som gifter sig med en man av folket. Men i den här sagan är det en kvinna prinsessan väljer att gifta sig med i stället. Här har man alltså synliggjort normen genom att plocka in nya karaktärer i den gamla berättelsen. Ett annat lite mer sofistikerat exempel är boken om Vilma och Loppan från OLIKA förlag där man låter en av karaktärerna sitta i rullstol utan att göra någon sak av det och utan att det är just funktionsnedsättningen som utgör temat för berättelsen.

Men egentligen handlar båda böckerna om det fantastiska med att bli kär. Just detta ”att bli kär” är ett centralt tema i många av dessa böcker, att förmedla vikten av detta tycks vara ett överordnat mål. Frågan är då hur långt man kommer genom att byta ut exempelvis genus på karaktärerna i en be-

rättelse om kärlek som i sig själv är väldigt stereotyp. Man ifrågasätter vissa saker men man talar också väldigt tydligt om att livets mening är att bli kär.

Jag tycker att de här förlagen har rätt i sin kritik på många sätt, men jag tycker inte alltid att deras lösning är så himla spännande och jag tycker inte heller att traditionella barnböcker med nödvändighet är särskilt stereotypa.

Ökar utgivningen av normkritiska barnböcker?

Ja, eftersom det finns en efterfrågan från en bred, medveten föräldragrupp och en idé om att det saknas barnböcker med uttalat normkritiskt perspektiv. Att det behövs något nytt.

Och man kan också se att de mer etablerade förlagens utgivning påverkas och att antalet böcker där normkritiken är mer integrerad ökar. Ett exempel på en författare som arbetar normkritiskt utan att för den skull lanseras som sådan är Pija Lindenbaum, vars böcker speglar en mångfald identiteter. Samtidigt är det själva berättelsen och temat som är drivande i hennes böcker. ”Gittan och grävargarna” till exempel handlar snarare om att vara blyg och ändå våga än om vilka kategorier av människor som gestaltas. ■

Tantsnusk, populärfeminism och kvalitetslitteratur

Kvinnor läser och de läser mycket. Men litteraturhistorien och litteraturkritiken uttrycker sig ofta föraktfullt om den litteratur kvinnor läser, framförallt romantiklitteraturen som tagit sig olika skepnad genom åren.

Text och bild: Helén Andersson

Vi var många som läste Jackie Collins under 1980-talet, men det var aldrig något vi pratade om för det var tantsnusk och dålig litteratur. Samma erfarenhet gjorde vi när vi under tidigt 2000-tal läste chicklitt. Att kvinnors val av litteratur framkallar sådana rysningar hos litteraturkritiker är inget nytt. Redan under 1800-talet diskuterades det hur farlig romanen var för kvinnan och det ultimata exemplet är när Gustave Flaubert låter Madam Bovary dö av sitt romanläsande.

– Väldigt många säger att kvinnor är lurade, att de läser onyttig litteratur för att de inte förstår sitt eget bästa, säger Lisbeth Larsson, professor i litteraturvetenskap med genusinriktning på Göteborgs universitet.

– Men man måste ju fundera på varför kvinnor vill läsa det de läser. Och, tillägger hon, de som bedömer litteraturen har länge bara varit män. Både inom litteraturhistorien och inom litteraturkritiken.

Rätt och fel

Lisbeth Larsson väckte stor uppmärksamhet när hon 1989 disputerade med avhandlingen ”En annan historia. Kvinnors läsning och svensk veckopresshistoria”, en avhandling som utmanade den gängse synen på kvinnors läsning av romantiklitteratur.

– Jag var intresserad av varför allt som kvinnor läste värderades så lågt, varför de

Provocerande Lisbeth Larsson menar att den sociala betydelsen av kvinnlig läsning är underskattad.

– Som feminist kan man ju inte döma ut allt som kvinnor läser, men att jag ville undersöka detta provocerade många och det beror på att vi är så inskolade på vad som är hög och låg litteratur.

alltid läste ”fel” litteratur. Kanske var det för att jag själv kom från en obildad miljö där jag läste allt som kom i min väg, litteratur som jag när jag kom till universitetet förstod var fullkomligt omöjligt att tala om, att det fanns en värdekod som sade att nästan allt som kvinnor gillade var dåligt och att kvinnor var dåliga läsare.

Kritiken av kvinnors sätt att läsa som Lisbeth Larsson talar om har burit hela bokmarknaden sedan 1800-talet. Under

1900-talet tog den sig uttryck i kritik mot veckotidningar och de damtidningar som växte sig starka under 20- och 30-talet. Det talades föraktfullt om ”det kolorerade träsket” och den kvinnliga läsningen dömdes ut av kultureliten. På 50-talet var det succéromaner som attackerades, kärleksromaner som utspelade sig i nutida miljö och gick som följetong i veckotidningar. Men den största attacken kom under 80-talet mot det som kallades tantsnusk med Jackie Collins i spetsen, hit hör också Grottbjörnens folk och till viss del Harlequinförlagets olika serier.

– Tantsnuskangreppet var helt häpnadsväckande aggressivt och kvinnoföraktande, säger Lisbeth Larsson som tycker att 2000-talets angrepp på chicklitten trots allt varit något mildare, vilket hon inte tror beror på att det blivit fler kvinnliga recensenter, utan helt enkelt på att bokmarknaden, och därmed diskussionen, har ändrats.

– Titta bara på den senaste litteraturutredningen där det inte står ett ord om kvalitetslitteratur. Jämför det med litteraturutredningen som gjordes på 70-talet som till stor del handlade om skrällen för den dåliga litteraturen och om hur man skulle hitta åtgärder som skulle få folk att läsa rätt litteratur. Nu har gränsen mellan högt och lågt liksom suddats ut.

Historiskt sätt har litteraturen använts för att uppfostra människor i allt från katekesen till folkskolans läsebok. Lisbeth Larsson

menar att det egentligen fortfarande handlar om samma diskussion utan att vi egentligen någonsin har diskuterat vad det är vi uppfostrar till.

– Vad är det vi vill ge människor när vi är så angelägna om att de ska läsa en viss sorts litteratur och inte en annan, frågar hon sig och tycker att det kanske är det vi ska undersöka i stället.

Ohälsosam litteratur

Att beskriva dålig litteratur som sådan som handlar om snusk, och bra litteratur som sådan som handlar om god moral, tycker Lisbeth Larsson är att göra det för enkelt.

– Den ”låga” litteraturen har ofta mycket högre moral än den ”hög” litteraturen, så det är en komplicerad diskussion, säger hon och menar att skillnaden oftare läggs på en estetisk nivå där man säger att bra litteratur är sådan som innehåller till exempel mycket metaforer eller sådant som får läsaren att stanna upp och reflektera. Medan dålig litteratur är sådan som man slafsar i sig och ofta liknas vid att det är som att äta onyttig mat och bli fet och ohälsosam och att det inte är intellektuellt utvecklande.

– Men den litteratur som är mest föraktad, den som kvinnor läser mest, handlar mycket om relationer och om att det högsta värdet i livet är att vara tillsammans med andra och att agera för andra. En livshållning som de flesta kvinnor står för och känner sig stärkta i och som jag tror kan vara väldigt

nyttig, säger hon och förklarar att hon menar att värderingen av den litteratur kvinnor läser speglar det samhälle vi lever i och att anledningen till att man föraktar kvinnors litteratur är att vi lever i ett kvinnoföraktande samhälle.

En stor skillnad sedan Lisbeth Larsson skrev sin avhandling är att webben har gjort läsarna synligare på ett helt annat sätt. Till exempel vimlar det av läsarblogger på webben och detta bevisar, anser Lisbeth Larsson, att det inte är någon kris i kvinnors läsande och att det tydligt syns att kvinnor läser allt, både högt och lågt.

– Diskussionen som pågått sedan 1800-talet om kvinnors val av litteratur och bra och dålig litteratur har förlorat intresse och jag tycker att det här föraktet mot kvinnors läsning håller på att tunnas ut. Men fortfarande är det män som syns mest på kultursidorna vilket blir tydligt vid en jämförelse där samma bok kan beskrivas med helt olika värden i en läsarblogg eller på kultursidorna. Och man kan ju alltid fråga sig vem som mäter kvalitet, för om man uttalar sig om kvalitet uttalar man sig nästan alltid utifrån sina egna utgångspunkter och om någon annan. Så det tycker jag man ska komma ihåg att när man värderar litteratur gör man det nästan alltid åt någon annan.

Populärfeminism

Trots att samhället utvecklas är utvecklingen i litteraturen ganska liten. Här kämpar kvin-

nor fortfarande med samma problem för att få ett värdigt liv med en anständig man. Samtidigt kan kvinnoporträtten i den här typen av litteratur, som chicklitt till exempel, vara väldigt starka och drivande.

– Mycket av den här litteraturen är en slags populärfeminism och det är den litteratur kvinnor läser. Medan kvinnor i den fina litteraturen ofta skildras som väldigt mycket mer utsatta, och det kan man ju säga är en mer realistisk skildring, säger Lisbeth Larsson.

Att den så kallade dåliga kvinnolitteraturen till så stor del handlar om att man ska ta hand om varandra, tycker Lisbeth Larsson är tilltalande och hon önskar att det var fler män som läste chicklitt.

– Det talar vi inte om, men mycket av den litteratur män läser är människoföraktande och odemokratisk. Däremot har mäns ”låga” litteratur brett ut sig och många kvinnor ser på porr och är införstådda med mannens syn på kärlek och sex.

Vad man däremot har talat om i hundra år och fortfarande inte hittat något svar på, är vad vi gör med litteraturen. Lisbeth Larsson tycker att man ska ha respekt för läsaren och se att den som investerar många timmar i att läsa en bok faktiskt gör något.

– Jag tycker man ska flytta fokus. Det är vad jag gör med texten som läsare som är det viktiga. ■

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

INSPIRATION & FORTBILDNING

litteratur, bibliotek & samhälle ht 2014

Kostnadsfritt om inget annat anges

september

1/9	Distanskurs i tillgänglig IT	Göteborg
2/9	"Det goda författarbesöket"	Göteborg

www.kulturivas.se

Kultur i Väst

Lässtund med hund

Femåriga Welsh Springer Spanieln Cocos är snart Sveriges första diplomerade READ läshund. Han har redan provjobbat och lyssnat på barn som läst för honom i bland annat Ulricehamn och Falköping, och till hösten är han fast anställd för att delta i ett längre projekt.

Text: Helén Andersson

– En hund är uppmärksam, lyssnar på dig, dömer dig inte och bryr sig inte om hur du läser, säger Vicki Klaiber, kulturstrateg i Ulricehamn som tidigare jobbade på BUS-biblioteket på Drottning Silvias barnsjukhus i Göteborg. Där gick hon bland annat en hundterapiutbildning tillsammans med sin egen Flat coated retriever och såg vad en hund kan betyda.

– En hund gör som du säger, den bryr sig inte om hur du ser ut och den stärker barnets självkänsla, säger hon och berättar att den erfarenheten delvis är orsaken till att hon diskuterade om att prova läshundar med sina kollegor i Ulricehamn.

– Egentligen kom det sig av att alla som jobbar med kulturverksamhet i Ulricehamns kommun är hundintresserade, skrattar Vicki Klaiber. Men, fortsätter hon, biblioteket i Ulricehamn är nyfiket och alltid öppna för nya saker så de ville gärna testa att använda läshundar för att främja läsningen för barn med lässvårigheter.

Pilotprojekt

Regeringen beslutade tidigare i år att satsa på läsfrämjande åtgärder och Ulricehamn var snabba att söka pengar för sitt Läshundprojekt. Kulturrådet sade nej, men nyfikenheten var för stor för att låta bli, så man tog helt enkelt pengar från ordinarie budget för att testa verksamheten vid två tillfälle.

Stimulerande lässtund En nöjd tjej läser för en lika nöjd hund på Ulricehamns bibliotek

– Som ett pilotprojekt, förklarar Vicki Klaiber och berättar hur de förberedde genom att inreda ett outnyttjat rum intill personalingången och marknadsförde genom att affischera och bjuda in via sociala medier.

– Vi bjöd in barn mellan åtta och tio år och det var ett jätteintresse, skrattar Vicki Klaiber. Så stort att först till kvarn fick gå. Vi tyckte det var viktigare att vi testade formen än att ”rätt barn” kom vid dessa tillfällen.

Totalt fick åtta barn tillfälle att läsa för Cocos och varje barn läste 25 minuter. Hade barnen ingen egen bok med sig, hade biblioteket förberett med böcker att välja bland och efteråt fick alla fylla i en utvärdering.

– En vanlig kommentar i utvärderingen var ”Mina bästa ämnen är pyssel och att läsa för djur”.

Leverpastej

För att få titeln Läshund, måste såväl hund som hundförare genomgå en utbildning. Än så länge sker den på distans från USA, men, berättar Vicki Klaiber, Linnéuniversitet arbetar på en svensk motsvarighet.

– Det är viktigt med utbildning för det finns så mycket skepticism, menar hon och avslöjar att hunden tränas med hjälp av leverpastej för att visa intresse och följa barnets finger när de pekar i texten, eller lyfter på huvudet när hundföraren med en inövad handrörelse påkallar hundens uppmärksamhet för att hundföraren vill kommentera något i barnets läsning. Till exempel att det verkar som om hunden tycker boken är för svår, eller att hunden verkar tycka boken är tråkig eller inte förstår ett visst ord.

– Men det handlar om hunden och barnet och hundföraren får inte störa i onödan, poängterar Vicki Klaiber. Det är inte alla barn som är bekväma med att läsa högt, men att läsa högt för en hund har visat att barn med låg självkänsla är mer villiga till interaktion med djur än med människor. När man sitter nära en hund visar forskning att just beröringen av hunden gör att kroppen utsöndrar hormonet oxytocin som gör barnet mer av-

slappnat och det blir en mysig stund.

READ

Läshund var ett av de ord Språkrådet publicerade på sin nyordlista 2012 och i tidningen Språktidningen beskriver de begreppet bland annat med att en läshund är en utbildad terapihund som bidrar med lugn och trygghet som förbättrar koncentrationsförmågan och bidrar till barnets läsutveckling.

Begreppet Läshund kommer från en verksamhet som började på huvudbiblioteket i Salt Lake City i USA 1999 och som innebar att barn som hade svårigheter med sin läsning fick gå och läsa för en hund. Verksamheten kallades för Reading Education Assistance Dogs och förkortades R.E.A.D. Verksamheten blev så småningom permanent och nu finns det flera tusen läshundar och READ-team i hela USA.

Verksamheten har spridit sig till bland annat England, Finland och Norge och här i Sverige var Bankeryds bibliotek i Småland först med att testa verksamheten under 2013.

Till hösten startar ett större projekt i Ulricehamn i samarbete med skolan och med hjälp av pengar som Studieförbundet sökt. Studieförbundet är projektägare till projektet som kommer att utföras i både Ulricehamn och i Falköping. I Ulricehamn kommer 16 barn i åldrarna åtta till tio år att delta och skolan väljer vilka.

– Det återstår en del praktiska detaljer att lösa som till exempel hur barnen ska ta sig fram och tillbaka mellan skolan och biblioteket. Och så måste vi fundera på den svartsjuka som kan uppstå bland de som inte får komma och läsa med Cocos, ler Vicki Klaiber. ■

Läs mer om läshundar

R.E.A.D.s hemsida:

www.therapyanimals.org/R.E.A.D.html

Rapporten från Bankeryd, R.E.A.D. – hundar i Sverige – en förstudie, finns att läsa på Länsbibliotek Jönköpings webbplats

Kort och gott

Strategisk myndighet

I samband med arbetet med regeringens strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, har flera strategiska myndigheter utsetts. Regeringen har gett Kulturrådet i uppdrag att vara strategisk myndighet inom kulturområdet.

Kulturrådet kommer under 2014 att arbeta med uppdraget i projektform för att under 2015 låta arbetet övergå i löpande verksamhet. Planen är att lägga en grund för att integrera hbtq-perspektivet i hela verksamheten, det vill säga bidragsgivning, uppföljning, kommunikation och andra främjande åtgärder.

Den 30 oktober ska Kulturrådet lämna en rapport till regeringen som beskriver genomförande och planerade insatser.

DIK tar ställning

Det går inte att vara förtroendevald i DIK samtidigt som man är aktiv i organisationer eller partier som inte speglar DIK:s värdegrund, meddelar akademikerfacket DIK i ett pressmeddelande. DIK tar ställning för att alla lika värde och en demokratisk rättsstat med skydd för mänskliga rättigheter och tar avstånd från alla organisationer med diskriminerande värderingar. I praktiken innebär det att en medlem inte kan ha förtroendeuppdrag i till exempel Sverigedemokraterna och samtidigt ha ett förtroendeuppdrag i DIK.

– DIK är ett partipolitiskt obundet fackförbund med värdegrunden att alla människor har lika värde oavsett etniskt ursprung, ålder, kön, sexuell läggning, språk, religion eller börd, säger DIK:s förbundsordförande Karin Linder i pressmeddelandet.

På pojkarnas arena

Ingen har väl undgått att Länsbibliotek Örebro har gjort en förstudie om varför killar inte läser. Nu har Örebro gått vidare och inte mindre än tre projekt är på gång för att få pojkar och unga män att läsa.

Text och bild: Helén Andersson

Uppsökande bokprat Peter Alsbjör tror på traditionellt, uppsökande biblioteksarbete med bokprat och bokpresentationer.

Syftet med förstudien Pojkars läsning var att få mer kunskap för att kunna genomföra en marknadsföringskampanj för att få fler pojkar och unga män att läsa.

– En av de tydligaste slutsatserna från studien är att det egentliga inte är så märkvärdigt, säger Peter Alsbjör, länsbibliotekarie Örebro län. Det är det traditionella utåtriktade, uppsökande biblioteksarbetet som går ut på bokprat och bokpresentationer som visat sig vara en ganska bra metod. Och boktips från någon man litat på. Stora affischer och kampanjer är inte automatiskt det som får folk att läsa.

Läsmatch, läskickar och läs bro'

Läsmatchen är ett av de sex projekt i Sverige som beviljats stöd i Kulturrådets satsning för att utveckla läsandet för unga i samarbete med idrottsrörelsen. Projektet vänder sig till både pojkar och flickor, men med tonvikt på killar.

– Projektet har bara precis kommit i gång och de har fått ett 60-tal böcker från oss som unga i två idrottsföreningar ska få välja bland, säger Peter Alsbjör och betonar vikten av att biblioteket kommer ut till barnens arena och prata om böckerna.

– Om vi bjuder in till biblioteket kommer bara de som biblioteksvana, konstaterar han

och tror att samarbete mellan föreningar, idrottsrörelsen och studieförbund kan vara ett sätt att möjliggöra ett sådant arbete. Alla är inte föreningsmedlemmar, men det finns ju nätverk och självklart kan vi bokprata vid till exempel ett LAN också, skrattar han.

Som en utveckling av Läsmatchen har Länsbiblioteket och SISU tillsammans sökt och fått pengar från Statens kulturråd för projektet Läskickar. Här är meningen att biblioteken tillsammans med idrottsrörelsen ska arrangera fortbildningstillfällen tillsammans med varandra för att se hur ett framtida samarbete ska kunna se ut.

– Ett sätt att stimulera samarbete helt enkelt, förklarar Peter Alsbjör och berättar om det tredje projektet, Läs bro', som också är en fortbildningsserie men på en vidare arena tillsammans med studieförbund och fritidsgårdar. Här är målsättningen att verksamheterna ska lära känna varandra så att biblioteket vet vem de ska prata med på till exempel studieförbundet eller fritidsgården.

– I förlängningen hoppas vi att vi hittar killar ute i föreningarna som är intresserade av läsning och som vi tänker utbilda till ett slags läsambassadörer så att de i förlängningen kan få ett läsambassadöruppdrag gentemot sina generationskamrater. ■

Om jag hade ett bibliotek...

Unni Drougge är författare, krönikör och journalist. I sitt kåseri beskriver hon hur hennes bibliotek skulle attrahera män med devisen att en god bok ger bra sex.

Foto: Selfie

emotionella kvaliteter som intuition och inlevelse avfärdats som störande (kvinnliga) element i beslutsprocesserna.

Men intuition är en överlevnadsstrategi som de flesta förtryckta grupper har tvingats förvärva för att kunna förutse maktavarnas nyckfulla härskartekniker. Slavarna utvecklade exempelvis stor lyhördhet för att undvika spöstraff. Intuition är helt enkelt en intrikat kunskapsväv som hämtats från en mångskiftande palett av erfarenheter. För att ha nytta av intuitionen krävs blixtnabba överslag, där bägge hjärnhalvorna samverkar. Eftersom män som grupp inte är underordnade har de emellertid inte tvingats träna upp sin emotionella intelligens, och därför reagerar de mer på impuls, det vill säga på en primitiv känslomässig nivå. Hur ska vi då hjälpa dem att bättre hantera sina mänskliga relationer? Det är här litteraturen kommer in. Män läser skönlitteratur i allt mindre utsträckning, och andelen manliga biblioteksbesökare minskar stadigt. Kvinnorna gör så gott de kan. De släpar med sina karlar till teatern och till litterära föreläsningar, men med klena resultat. Männerna sitter och slumrar bredvid, inte sällan med ljudliga snarkningar. Vår egen kung har med ett ursäktande fniss tillkännagivit att han somnar så fort han börjar läsa en roman.

Uppenbarligen behövs starka incitament för att locka män att läsa en god bok istället för manualer, mötesprotokoll, Fiskejournalen och kvällstidningen. Om jag då hade ett bibliotek och ville attrahera manliga besökare skulle det enklaste sättet vara att erbjuda

ett rikhaltigt porrsortiment och regelbundna stripshower. Kanske skulle Thomas Mann och John Steinbeck så småningom smyga sig in i de lustfyllda excesserna? Ni tycker förstås att det här låter sinnessjukt, men snarlika metoder används faktiskt på flertalet svenska bibliotek i ett desperat försök att locka dit vikande målgrupper. Bästsäljarsmörjan exponeras flitigt och dess kända upphovsmän bjuds in för att berätta mer om massakrerade kvinnolik, könsstereotyp romantik, våldspornografisk erotik och förljugna självhjälpsråd, medan bibliotekarierna håller tummarna för att en välskriven roman ibland ska slinka med bland lågvattenmärkena.

Men idén att utnyttja lustprincipen är alls inte dum, den behöver bara slipas till av den kvinnliga list som sägs överstiga mannens förstånd (se där förresten vad höger hjärnhalva är i stånd till). Därför skulle jag om jag hade ett bibliotek sätta upp en väl synlig skylt på fasaden, med lydelsen: En god bok ger bra sex! Till detta finns en vetenskapligt belagd förklaring. Män som läser skönlitteratur blir nämligen mer sensuella. Sensuella män är självfallet bättre älskare, vilket ökar även deras njutning. Till mina kvinnliga besökare skulle jag skänka en likadan t-shirt som den jag köpte på Strands i New York, en bokhandel som drivs av bibliotekarie. På den står: "If you go home with somebody, & they don't have books, don't f**k them". Just det. Den som inte läser ska heller inte få ligga. ■

Genusinspiratör med drömmar

Sofie Samuelsson var vid 25 års ålder stallflickan som tack vare Ebba Witt Brattström fick ett sent uppvaknande när hon pluggade etnologi och litteraturvetenskap med genusinriktning. Nu, 18 år senare, har hon jobb som genusinspiratör och ungdomsbibliotekarie på Sveriges första hbt-certifierade bibliotek.

Text och bild: Helén Andersson

– Det är pinsamt, men när vi först pratade genusanknytning på utbildningen var det för mig ungefär som att prata om kvinnor från mars, du vet den där hemska boken av John Gray. Män är från Mars kvinnor är från Venus, skrattar hon när hon många år senare tar emot mig i receptionen på det färgglada biblioteket i Hallonbergen. Ett bibliotek som väckt stort intresse genom att bli det första hbt-certifierade biblioteket i Sverige. En certifiering och ett arbete som Sofie var projektledare för.

Regnbågshylla

Biblioteket i Hallonbergen ligger inklämt mellan gym och butiker på andra våningen i Hallonbergens centrumbyggnad. Biblioteket är till ytan en ganska liten lokal, men känslan som möter mig är luftig och glad med en lustfylld inredning och väldigt mycket färg med turkosblå väggar och stora, färgstarka ylle mattor på golvet.

– Jag tänkte vi skulle sitta i Lennart, säger Sofie och lotsar mig mellan de låga hyllorna till ett av bibliotekets studie- och läsrum. På vägen passerar vi barnavdelningen där ett stort beduintält tronar och alldeles bredvid, mitt i biblioteket, finns regnbågshyllan med hbt-certifikatet väl synligt på väggen.

– Det var inte självklart att vi skulle ha en regnbågshylla, säger Sofie och stannar upp. När vi skrev en ny mediaplan för hyllan i höstas funderade vi mycket på vad hbt-böcker är och varför vi ska ha den här hyllan, som ju på sitt sätt utmärker något som avvikande. Men vi landade i att vi ska ha hyllan för att synliggöra och för att det ska synas att det är inkluderande och att vi är hbt-kunniga.

På väggen bredvid det inramade certifikatet sitter färgglada lappar med information om hbt-material och att litteraturen också finns integrerad på andra platser i biblioteket.

– Hbt-medierna är inte märkta på något särskilt sätt, förklarar Sofie. För man ska vara medveten om att om man är ung och funderar över sin könstillhörighet är det kanske inte regnbågshyllan man går till först. Och regnbågsbiblioteket finns också på webben där man kan söka sin litteratur och sedan hämta den på vilken hylla man vill på biblioteket.

Distansutbildningar

Vi har satt oss tillrätta i rummet som heter Lennart och Sofie avslöjar att sedan jag ringde har hon funderat en hel del på varför hon

FAKTA

Namn: Sofie Samuelsson

Ålder: 43 år

Bor: Hammarbyhöjden i Stockholm

Familj: Janne och barnen Elvis 11, Juno 9 och Sigge Tiger 6 år.

Intressen: Läsa. Och fotboll. Jag är fotbollsförälder. Och Friskis och Svettis där Dans Fuego och Afrodans är favoritpass.

Vad ligger på nattduksbordet just nu: Jag älskar att läsa och personligen tycker jag att ett liv utan böcker skulle vara ett mycket tråkigare liv. Så just nu finns Flicktion – perspektiv på flickan i fiktionen och Under alla denna vinter av Negar Naseh på nattduksbordet. Och så deckare, jag älskar deckare och just nu är det Silverpojken av Kristina Ohlsson och Kom så ska vi tycka om varandra av Hans Koppel som ligger bredvid sängen. Och så Boktjuven som jag läser hög ur för min elvaåring.

Jag drömmer om: Ett rättvist samhälle där alla behandlas likvärdigt och där det finns många sätt att vara eller bli människa på.

är där hon är idag. Medan vi dricker vårt kaffe berättar hon att hon växte upp i ett jämlikt hem där hennes pappa var en ovanlig sådan på 1970-talet med långa perioder av föräldraledighet. När Sofie efter en uppväxt med hästar som intresse och jobb kom i kontakt med genusvetenskap i sina studier vid Södertörns högskola, var det något som klingade bekant från uppväxten och hon blev intresserad.

– Det var väldigt teoretiskt där på Södertörn och jag levde i en bubbla några år. En bubbla som sprack rejält när jag så småningom blev gravid och hamnade i en helt annan verklighet, skrattar hon och erkänner att hon i sin naivitet trott att alla hade normkritiska tankar och funderingar kring jämställdhet och feminism.

– Plötsligt blev det helt andra frågor jag skulle förhålla mig till och jag engagerade mig i förskola och skola genom att jobba med genus- och mångfaldsfrågor. Samtidigt inledde jag en distansutbildning till genuspedagog i Umeå och en distansutbildning på halvfart på Bibliotekshögskolan i Borås.

Familjen växte och biblioteksstudierna drog ut på tiden, men 2010 kunde Sofie som nyutbildad bibliotekarie börja som timvikarie på det nyöppnade biblioteket i Hallonbergen.

– Jag ville gärna jobba med genusfrågan och jag var lite bekymrad när jag gått färdig min utbildning. Jag tyckte det var för dåligt ställt med genusperspektivet på våra bibliotek, konstaterar hon och berättar hur hon ändå blev glatt överraskad när hon vid en intervju till ett annat jobb ”körde stenhårt” på genusfrågan och berättade om vad hon tyckte om bibliotekens arbete på området.

– Jag fick jobbet och blev glad när jag förstod att det fanns andra som ville jobba med frågan. Men jag trivdes bra i Hallonbergen och hade börjat prata genusfrågor med min chef, Margareta Engstrand. Så jag tackade nej till jobbet.

Saker faller på plats

Av en tillfällighet hade Sofie läst i ett nyhetsbrev att alla chefer i Kultur- och fritidsför-

Nöjd inspiratör – Det är jättekul att man äntligen pratar om de här frågorna och vi gör ju faktiskt något för ett rättvisare samhälle, säger Sofie Samuelsson.

valtningen i Sundbyberg genomgått en kurs i jämställdhetsintegrering och Sofie tog kontakt med kursledaren. Det visade sig att de båda hade samma teoretiska utgångspunkter och tillsammans började de fundera på hur de skulle kunna jobba med jämställdhet på biblioteket.

– Vi var helt överens om att inte göra någon kartläggning, säger Sofie med allvar i rösten. Vi hade båda sett att en kartläggning snarare leder till att man reproducerar könsmonster och maktstrukturer och att det oftast inte leder vidare. Vi ville åstadkomma en bestående förändring.

Ungefär samtidigt hade två förskolor i Stockholm hbt-certifierat sig och tanken på att det också skulle kunna vara möjligt på ett bibliotek växte. Margareta Engstrand tänkte på idén, de sökte pengar från Svensk Biblioteksforening och när de fick 100 000 kronor var det avgjort. I april 2012 påbörjade biblioteket i Hallonbergen sitt hbt-certifierings-

arbete.

Hallonbergens bibliotek tillhör Sundbyberg stad där biblioteket i Sundbyberg 2012 var stängt i väntan på flytt till nya lokaler. Därför bestämdes det att biblioteket i Hallonbergen skulle börja sitt certifieringsarbete tillsammans med andra verksamheter som jobbar med unga i Hallonbergen.

– Det var ett fantastiskt samarbete, ler Sofie. Det var väldigt givande att göra det med andra som jobbar med unga, att bli ifrågasatt och få syn på sin egen biblioteksnorm och vi hjälpte varandra att hitta strategier och verktyg. Och, tillägger hon, biblioteket i Signalfabriken i Sundbyberg kommer att göra sitt certifieringsarbete till hösten.

Resa

Nu har det gått ett år sedan biblioteket blev certifierat och Sofie beskriver utbildningen och året som gått som en gemensam resa. För många har det också varit en väldigt personlig resa där man tvingats möta sina egna värderingar.

– Och det är inte alltid lätt, ler hon. Personligen har jag lärt mig mycket om hur hbt-personer har det i vårt samhälle. Men så här i efterhand tycker vi nog alla att bemötandefrågorna har betytt mest. Och personligen tror jag att det handlar om kunskap. Att det inte bara är ett tyckande, ”jag tycker det är jämställt här”, utan att man blir medveten om att det är en kunskapsfråga och medveten om vad man själv är en del i.

Bland biblioteksbesökarna är den vanligaste reflektionen att personalen under året har blivit tuffare, att de markerar tydligare när de hör eller ser saker som de upplever är diskriminerande eller kränkande.

– Det här är svåra frågor som är väldigt komplexa, säger Sofie och berättar om en diskussion hon haft med några ungdomar som var helt övertygade om att ingen religiös person kunde vara homosexuell. De var helt övertygade, för det var naturligt, berättar hon.

– Det är ju kunskap de fått någonstans ifrån och som är deras vägvisare i livet och

Fakta certifiering

Sedan 2008 erbjuder Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter, RFSL, hbt-certifiering. Hbt-certifiering innebär ett synliggörande av att en organisation arbetar strategiskt i syfte att erbjuda en god arbetsmiljö för anställda och ett respektfullt bemötande av brukare utifrån ett hbt-perspektiv.

Utbildningen beräknas ta cirka sex till åtta månader och certifikatet är giltigt i tre år. Därefter görs en uppföljning för förnyelse av certifikatet i ytterligare tre år.

Källa: www.rfsl.se

här måste jag vara lite försiktig och säga att det finns andra sätt att se på det, och jag måste säga det på ett sätt att de inte känner sig kränkta. Men samtidigt måste jag vara tydlig och säga att det inte är ok att säga att det är naturligt. Det är svårt, men det är sådant här vi tränade under utbildningen och som jag tränar hela tiden ute i biblioteket. Och jag är inte lika rädd att prata om de här frågorna längre och jag har lärt mig att vara lekfull och titta på varje enskild situation.

Killar och tjejer

Redan innan certifieringsarbetet inleddes, utmanade personalen varandra genom att undvika att säga eller skriva orden tjej och kille och kvinna och man. Vilket visade sig vara lättare sagt än gjort och en utmaning som framkallade många skratt.

– I början var det jättesvårt när till exempel några yngre tjejer hoppade i soffan och vi ropade; Ungdomar, lugna ner er, och de bara VA!? Efter ett tag var de mer nöjda när vi kallade dem ungdomar, skrattar Sofie. Vi försöker hitta de där små strategierna och prova dem och automatisera dem, och framförallt när det gäller språket har vi haft mycket kul för ibland blir det väldigt omständligt. Men jag tycker att vi ändå behållit lekfullheten och det är ok att göra lite fel och uttrycka sig klantigt. Och det är svårt, för heteronormen är massiv.

Sofie vill att biblioteket ska vara en plats där man bara kan hänga, men där det också finns möjligheter till deltagande på flera sätt. När hon själv bemannar biblioteket försöker hon vara lyhörd och närvarande i det som pågår. Och om det finns lugna stunder kan hon ibland sätta sig och läsa en bok.

– Det är ett sätt att inspirera till läsning tänker jag. Att mötas över en bok och kanske ett boktips, säger hon och funderar en stund över litteraturen på biblioteket.

– Vi har pratat en del om att vi lägger ett ganska stort värde på det som är normbrytande, men vi kan ju inte bara premiera den litteraturen. Jag tycker det är ett problem att man har sådant fokus på kön hela tiden, utan att se vad det reproducerar. Grejen är ju mångfald och jag tycker att vi borde kommit längre än vi gjort. Jag är faktiskt ganska ledsen att vi inte kommit längre.

Nu har vi fått den här hbt-certifieringen här på biblioteket, nu måste vi ta oss vidare och fördjupa oss. Det kommer att ta tid, men vi kommer inte undan det. Och det gäller inte bara biblioteket i Hallonbergen. Det gäller hela samhället. ■

Kort och gott

Årets bibliotek

Det är dags att utse ”Årets bibliotek” 2014. Årets nominerade är Växjö kommun, Mynigheten för tillgängliga medier, MTM och HelGe-biblioteken.

Priset delas ut årligen av DIK, akademikerfacket för kultur och kommunikation, och vinnaren kommer att presenteras på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg den 25 september.

Expertgrupp för genus och mångfald

I arbetet med att bli ett mer inkluderande fackförbund har DIK:s förbundsstyrelse beslutat tillsätta en expertgrupp för genus och mångfald. Expertgruppens uppdrag löper över ett år och är tvådelat. Dels ska den ta fram verktyg för DIK:s förtroendevalda i stort, och dels ta fram konkreta förslag på hur förbundsstyrelsen kan arbeta mer normkritiskt.

Projekt med genusperspektiv

Vid en snabb koll på Allmänna Arvsfondens webbplats framgår att det pågår en del projekt runt om i Sverige med inriktning mot unga och genus och jämställdhet.

I Stockholm och Botkyrka till exempel där projektet Queera Berättelser vill möjliggöra för unga mellan 13 och 25 år att kunna berätta sina egna berättelser utifrån egna villkor. Ytterligare exempel är På tal om 6 – modiga barn, ett projekt i Växjö som tar fram ett utbildningsmaterial med normkritiskt perspektiv på sexualitet och identitet, Ice Cold i Umeå är ett battlearrangemang för ungdomar där de med hjälp av ordvisar, rim och scennärvaro ska överglänsa varandra och Uppdrag Ninja i Landskrona arbetar för att ungdomar i olika projekt ska använda sig av ett normkreativt och intersektionellt arbetssätt.

Har du tips, idéer eller synpunkter är du varmt
välkommen att höra av dig till redaktionen.
Skriv ett mejl till oss på:
redaktionen@framsidan.net